

Література

1. Барт Р. Система Моди. Статті по семиотике культури / Р. Барт. – М: Издательство им. Сабашниковых, 2003. – 512 с.
2. Люкимсон П. На кухне моей бабушки: еврейская поваренная книга / П. Люкимсон. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 320 с.
3. Ніколенко В. В Соціальна символіка їжі суспільства старого ладу / Вадим Вікторович Ніколенко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2013. – №1045. – С. 48–52.
4. Перепелиця О. М. Страховодами культури: між антропофагією й філантропією / О. М. Перепелиця, О. В. Храброва // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія "Філософія. Філософські перипетії". – 2016. – №54. – С. 9–12.
5. Примак П. В. Кашрут как этнокультурный маркер традиционной кухни евреев / П. В. Примак // Вестник ДВГСГА. Гуманитарные науки. – 2010. – №1. – С. 42–46.
6. Элиаде М. История веры и религиозных идей. Т. I: От каменного века до Элевсинских мистерий / Мирча Элиаде. – М: Критеріон, 2002. – 464 с.

Пилипенко С.П.,
к.філос.н., доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ «Київський медичний університет»
м. Київ, Україна.

ФІЛОСОФІЯ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Останнім часом з вуст високопосадовців доводиться чути твердження щодо відмови від обов'язкового викладання деяких загальних дисциплін у вузах. Це стосується безпосередньо і такої важливої дисципліни як філософія. Такі повідомлення про скасування обов'язкового вивчення цієї дисципліни супроводжуються зневажливими зауваженнями щодо «непотрібності», «нецікавості» і взагалі «радянського пережитку». В системі медичної освіти автору даної статті доводиться часто відповідати на такі запитання: «Навіщо потрібна медикам філософія?», «Чи не краще взагалі усунути цей предмет з числа обов'язкових медичних дисциплін?» На семінарських заняттях з філософії також лунають запитання: навіщо нам філософія, якщо ми прийшли здобувати професію лікаря; чому ми маємо витрачати час, так необхідний для опанування профільними дисциплінами. Виходячи з цього, перед викладачами «Філософії» постає складна проблема формування позитивного ставлення студентів до вивчення філософії.

Сьогодні як ніколи в наш такий складний і суперечливий час потрібно осмислити важливість гуманітарного блоку дисциплін в медичній освіті, особливо філософії. Метою даної статті є осмислення необхідності вивчення гуманітарних дисциплін у вузах, і насамперед філософії як «матері всіх наук».

Загальновідомо, що гуманітарна освіта займає важливе місце в освітньому просторі більшості країн світу. Серед великої кількості гуманітарних наук, які формують світоглядні орієнтири майбутніх фахівців, філософія як навчальна дисципліна відіграє величезну роль у вихованні й розвитку особистості. Вивчення філософії стає однією з головних передумов входження кожної молодої людини в загальнокультурний світовий контекст. Так, Е.Ільєнков зазначає: «...філософія і при тому найбільш серйозна і глибока, цілком може знайти собі місце саме серед природних радощів реального життя і стати такою ж невід'ємною потребою для розуму, якою є спорт, фізична культура для молодого, повного сил тіла... Потреба зайняти розум, потреба думати, мислити, розуміти те, що бачиш... Навряд чи приходить доводити, що розум не розкіш, а гігієна. Гігієна духовного здоров'я, такого ж необхідного для життя, як і здоров'я фізичне» [1. с. 4]. Будь-який вищий навчальний заклад повинен не тільки забезпечувати спеціальністю, але й виховувати творчу особистість, яка може сміливо висловлювати і захищати власну точку зору, діалектично підходити до вирішення різноманітних проблемних ситуацій. Сучасна молода людина повинна не тільки оволодіти своєю спеціальністю, але й бути гідним громадянином своєї країни, здатним оберігати й примножувати цінності національної культури, розвивати і змінювати незалежну демократичну державу як невід'ємну складову європейської і світової спільності. Тому необхідно виховувати у студентів почуття патріотизму та національної свідомості, милосердя й духовності. Все це є вкрай актуальним в наш складний час, коли Україна та весь світ вступає в нову епоху, що характеризується величезною кількістю проблем, а саме: пандемія Covid-19, війна на Сході України, міжнародний тероризм, численні регіональні і міжетнічні конфлікти, екологічна проблема, поширення наркоманії та інших захворювань, що разом з іншими глобальними проблемами поставили людство на межу виживання. А це в свою чергу вимагає від кожної людини, молодої зокрема, усвідомлення нею свого місця і ролі в житті суспільства, відповідальності за свої справи і вчинки. В цьому контексті не можливо не згадати великого німецького філософа Гегеля, який свого часу писав: «Філософія особливо потрібна в ті періоди, коли відбувається переворот у політичному житті суспільства, тому що думка завжди передувє діяльності і перетворює її». Усе це свідчить про те, що потреба сучасної людини у філософських знаннях зростає, а її філософська культура стає найважливішою складовою загальної культури, формування якої в сучасних умовах набуває особливого значення.[2. с. 3]

Отже, викладання філософії у вищих навчальних закладах відіграє вирішальну роль у становленні світоглядної культури людини. Філософія як «мати всіх наук» (Цицерон) допомагає людині вирішувати проблеми її буття, сенсу існування, обґрунтовує пріоритетні цінності в житті суспільства,

визначає прийнятні шляхи і способи досягнення цих цінностей. Недарма основними функціями філософії є світоглядна, аксіологічна, виховна тощо.

Оволодіння основами філософських знань допомагає студенту стати не просто «вузьким спеціалістом». Зауважимо, що освіта – це не просто набуття професійних знань та навичок. Це – розвиток мислення, формування світосприйняття, набуття інструментарію для аналізу інформації, орієнтування у різноманітних, в тому числі життєвих ситуаціях. Це також формування критичного мислення. В цьому контексті філософія формує також гнучкість, що означає здатність до самоперебудови, до врахування й оцінювання впливу змін зовнішнього світу, адекватно реагувати на ці зміни. Людина настільки вільна, наскільки обізнана про значущість зовнішніх впливів на її життя. Це особливо актуально в наш складний час, коли здійснюється постійний вплив на свідомість особистості за допомогою різноманітних технологій, що призводить до руйнування духовних цінностей, уявлень про добро і зло, здатність людини до вільної самоідентифікації. Філософія допомагає молодій людині зміцнити внутрішній духовний стрижень та розвинути здатність стійко переборювати життєві труднощі, а також вчить вдосконаленню та розкриттю своїх внутрішніх сил. Перед викладачами цієї дисципліни стоїть важливе завдання навчити студентів філософському стилю мислення, тобто здатності глибоко і всебічно бачити будь-яку проблему та плідно її вирішувати.

Увесь цей комплекс завдань актуальний в професійній підготовці майбутнього медика. Будучи загальним полем будь-якого знання філософія виступає основою теоретичної медицини. Остання як наука про людину ставить перед собою ряд фундаментальних проблем, а саме: зв'язок медицини та духовного життя людини, сутність життя і смерті, теорії здоров'я і хвороби, норми і патології. І цей зв'язок філософії та медицини важливо демонструвати майбутнім медикам впродовж вивчення «Філософії».

Як відомо, філософія є загальною методологією будь-якого знання, тобто вона дає найзагальніші методи і принципи пізнання, серед яких найважливішими є: принцип розвитку, принцип еволюції, динамізму, причинності, структурності, цілісності. Філософія сприяє розвитку культури мислення людини, яка включена в процес пізнавальної діяльності. Вправи з філософії сприяють не тільки загально культурному розвитку майбутнього лікаря, але й допомагають формуванню його високого професійного рівня. Філософія є ареною асоціативної гнучкості розуму, його здатності бачити об'єкт, включеним в мережу різноманітних зв'язків і відносин. Вивчення філософії майбутніми медиками є основою клінічного, системного мислення. Філософія дає майбутнім лікарям розуміння процесу пізнання, його сутності, принципів організації та його методів. Філософія має за мету формування діалектичного мислення лікаря, тим самим вона вчить його розглядати всі явища, процеси в їхньому розвитку, у безперервних змінах і нерозривних зв'язках з конкретними умовами. Майбутній лікар повинен розуміти, що будь-яка творча особистість, і лікар в тому числі, буде намагатись узагальнити, з'ясувати причини, знайти підвалини, дійти до суті. Такі вічні медичні питання, як: «Що таке хвороба?», «Які її механізми?», «Як співіснують в людині тіло і

душа?» тощо лікар-філософ буде вирішувати, намагаючись вийти за межі вже досягнутого, розширюючи обрії пізнання, проникаючи в глибини, доходячи до самої суті. Видатні філософи і медики відзначали, що лікар з розвинутим логічним мисленням принесе набагато більше користі хворому, ніж лікар-емпірик, який знає тільки безліч реакцій і відсоткових співвідношень складових частин крові.[3] Гіппократ казав: «Лікар-філософ схожий на Бога та й небагато, насправді, різниці між мудрістю і медициною і все, що шукається для мудрості, все це є і в медицині».[4. с. 4]. Саме таких лікарів потребує сучасна медицина, тому що в іншому випадку вона перетворюється на бізнес і руйнуються важливі аспекти взаємовідносин у площині «лікар - пацієнт».

Звідси стає зрозумілими й основні задачі філософської освіти в медицині. Це насамперед створення такої системи гуманітарної освіти, яка могла б сприяти народженню лікаря-філософа, мислителя й творця.

Що для цього потрібно зробити?

В сучасному курсі філософії студенти-медики знайомляться з історією філософії, з філософською онтологією та антропологією, з теорією пізнання (гносеологією), вивчають основи соціальної філософії, знайомляться з філософськими проблемами цивілізації та культури. Ще одним аспектом філософського виховання студентів є проблеми лікарської (медичної) етики, що напряму пов'язане з практичною філософією та аксіологією (розділом філософського знання, предметом якого виступають цінності). Як відомо, філософія – плюралістична наука, де панують різні погляди. Це дозволяє окреслити простір вибору і стимулювати студента до самостійного прийняття рішення. Але, на жаль, часто це обмежується простим переліченням різних поглядів і вимогами їх механічно запам'ятовувати.

Сучасній вищій школі, на наш погляд, не вистачає методології розвитку мислення. Викладачі надають знання, студенти повинні їх запам'ятати і відтворити. В таких випадках тренується не стільки мислення, скільки пам'ять. Ефективним процес навчання буде тоді, коли викладання будь-якої навчальної дисципліни (і насамперед філософії) і форми контролю будуть базуватися не на механічному заучуванні, а на основі методології мислення, що розвиває саме філософія. Необхідно створити таку освітню систему, в якій поруч з передачею конкретних знань, приділяється значна увага процесу інтелектуального і духовного розвитку студента. Необхідне поєднання розвиваючого навчання з проблемним. Проблемне навчання забезпечує поєднання учбової, розвиваючої і виховної функцій учбового процесу і спрямоване на розвиток мислення. Його творче використання сприяє підвищенню теоретичного рівня, ефективності учбового процесу. Проблемне навчання базується на системі регулятивних принципів взаємодії викладача і студента, спрямованих на вирішення проблемних ситуацій і учбових завдань. Таке навчання спрямовує студентів до самостійного творчого вирішення проблем, формує дидактичний тип мислення, сприяє підвищенню якості підготовки спеціалістів. Отже, цей підхід диктує необхідність постійного творчого процесу, ініціативності, як викладача, так і студента, партнерства в науково-педагогічному процесі, особливості якого полягають не тільки в

традиційному впливі викладача на об'єкт освіти, а й поступовому його перетворенні в творчий діалог рівноправних суб'єктів (діалоговий метод). Таким чином, медичне мислення неможливо сформуванати без допомоги філософських методів.

Ми всі зацікавлені в тому, щоб медики були професіоналами в своїй галузі. Це аксіома. Студент-медик повинен досконально вивчити свою майбутню спеціальність і приділяти цьому величезну кількість свого часу. В наш час стрімко посилились ідеали суто професійного підходу в медицині, що не бажає визнавати нічого, що виходить за межі обраної спеціалізації. Але за допомогою гуманітарних дисциплін, філософії зокрема, студенти навчаються думати, замислюватися над задачами професії, намагаються не тільки усвідомлювати, але й розвивати отримані від своїх попередників алгоритми медичної спеціальності, виходити за рамки фіксованих рецептів і правил. На наш погляд, якщо послабити гуманітарний вплив в медичному середовищі, яке більшості лікарям і студентам вбачається непотрібним і недоречним, то постраждає сам медичний професіоналізм. Сьогодні як ніколи для майбутнього лікаря важливо оволодіти хоча б основами філософського мислення (а в ідеалі – постійно його розвивати), тому що для служителів медицини – це питання формування людського духу, це загальнолюдська освіта і виховання, в основі яких – гуманізм, чесність, висока моральність. Без цих категорій нема медицини, нема лікаря.

Кінцевим результатом вищих навчальних закладів має стати людина з почуттям національної і власної гідності, з потребою пізнавати світ, себе, мати сенс власного життя, людина з високим інтелектом і широким світоглядом, умінням реалізувати себе у подальшому житті.

Література

1. Ильенков Э.В. Учитесь мыслить смолоду / Эвальд Ильенков. – М., 1977 – 43 с.
2. Данильян О.Г., Тараненко О.Г. Основы философии: Навч. посібник.- Харків. Право, 203.
3. Амосов Н.М. Философские проблемы медицины. Интернет-ресурс www.medchitalka.ru
4. Гиппократ. Этика и общая медицина / Пер. с древнегреч. В. И. Руднева; под ред. С. Ю. Трохачева. – СПб: Азбука, 2001. – 352 с.